

הרב משה סוליש

בעניין מספר החוטים - תגובה למי שכתב לעשות כראב"ד

- בקונטרס והיה לכם לציצית שנת תש"ע כתב הרב אברהם ישעיה רפמן שיש לנהוג למעשה במספר החוטים כשיטת הראב"ד. ואלו הם עיקרי טענותיו:
- "נראה שראוי להחליט כהראב"ד ז"ל כי בזה יותר בטוח שיוצאים ידי חובה, ומה עוד שבפסקי ראשונים ז"ל, דעת הרמב"ם ז"ל היא כמעט דעת יחיד וחבל להסתכן בביטול מצות עשה, ומאידך מי שעושה כהראב"ד ז"ל זה כשר גם להרמב"ם ז"ל, ובוודאי אין בזה שום חשש איסור".
 - "וזה פשוט וברור שלא ייתכן שיהא איסור בחוט שלם תכלת בזמן שזו הצורה הפשוטה שהיו עושין פקעת של חוטי תכלת שכולם צבועים (כמו שנראה מהגמ' עירובין צו ע"ב: "המוצא תכלת בשוק" וכו'), ואיך לא חששה הגמ' להודיענו ולהציל ממכשול".
 - "ועוד שמהגמ' הנ"ל בעירובין... מוכח שלפעמים צבעו חוט שלם, כי אם מצא חוט שחציו לבן – מזה גופא ראייה שלא נעשה לגלימה. ומכאן ראייה שגם להרמב"ם ז"ל אפשר להטיל חוט שלם תכלת. אמנם לכאורה היה מקום לדחות, ולבאר שהיו חותכים את חוט התכלת וקושרים חצי חוט תכלת עם חצי חוט לבן, אבל נראה שאסור לעשות כן, שבזה מוסיף על מניין החוטים, שאף על פי שאפשר לקשור שני חוטים לעשותם אחד לפני עשיית הציצית, כל זה במין אחד, אבל תכלת ולבן שהם שני מינים נחשבים לעולם שני חוטים".
 - "וכל שכן שאסור לחבר שני חוטים לפי שיטת הראב"ד ז"ל ורובא דרובא של הראשונים ז"ל, שאין אצלם מושג כזה של חצי חוט, שבוודאי מסתבר שנחשב מוסיף על החוטים, ועובר בבל תוסיף (וגם מפסיד בזה שמוסיף על מניין הקשרים)".
 - גם לפי המקובלים יוצאים ידי חובה בחוט שלם כמו הראב"ד.

ובבואנו להשיב על דבריו, נבאר בראשית הדברים נקודה חשובה. המסתכלים על שיטת הרמב"ם נראה להם הדבר מוזר מאוד, כיצד ייתכן שיהיה דבר כזה חוט חציו לבן חציו תכלת. ובכן אין דבר כזה. גם לא לרמב"ם. המעיין בספרו משנה תורה לא יראה שכתוב חוט חציו לבן חציו תכלת, אלא רק חוט תכלת. וכמו שמוכח מהגמ' בעירובין שהיו עושים חוטי תכלת. וכן מוכח מהרמב"ם עצמו בהלכות ציצית ב, ב. וכן מוכח גם מהגמ' במנחות לט ע"א שאמרה "חוט של כרך עולה מן המניין", ומשמע יש אפשרות שחוט של כרך לא מהמניין אלא חוט נפרד לעצמו, אלא שהגמ' במנחות לימדה באמירה "חוט של כרך עולה מן המניין" – אל תחשוב שחוט התכלת הוא חוט שכורך על חוטי הלבן בלבד. ואף שחוטי הלבן הם שמונה חוטים המורכבים מארבעה חוטים שלמים, כפי שלומדת הגמ' במנחות דף לט ע"ב מגדילים, ואם כן הייתי חושב שחוט התכלת הוא חוט תשיעי נוסף על מניין החוטים הלבן הנלמדים מגדילים – על דבר זה אומרת הגמ' "חוט של כרך עולה מן המניין", כלומר, חוט התכלת שהוא עושה את הגדיל אינו חוט נפרד תשיעי אלא שמיני. הכיצד? אם היינו צריכים לעשות את חוט התכלת חוט תשיעי היינו קושרים אותו לכנף ואז כורכים אותו או שהיינו קושרים אותו בתחילת הענף וכורכים אותו, עכשיו שלמדנו שצריכים שהוא יהיה חוט שמיני וכן למדנו שצריכים להגיע למניין שמונה חוטים ע"י ארבעה חוטים, לכן אנו קושרים את חוט התכלת לחוט לבן, וכך יצא לנו כאשר נכפיל את החוטים, שמונה חוטים ואחד מהם תכלת, בדיוק כפי שאמרה הגמ' "חוט של כרך אחד", ולא שניים, "עולה מן המניין" של חוטי הציצית שהם שמונה. היוצא מהנ"ל שחוט התכלת הוא חוט אחד ממש, וכאשר באים לעשות את חוטי הציצית שמהם יוצרים את מניין חוטי הציצית יוצרים חוט שהוא לבן מחובר לתכלת.

ועכשיו אתחיל לענות בס"ד אחת לאחת על טענותיו של הרב אברהם ישעיה רפמן.

- על הא דכתב ש"יותר בטוח שיוצאים ידי חובה" אם עושים כראב"ד – דבר זה אינו נכון כלל. שכן הרמב"ם כתב במפורש לחכמי לונל, ששאלו אותו על

עשיית שני חוטי תכלת ושישה לבנים, כי אין לעשות כן שהרי הכתוב אומר פתיל תכלת אחד ולא שניים (וממילא ליתא מה שכתב שמי שעושה כראב"ד יוצא ידי חובה לרמב"ם).

ועוד, שלפי הרמב"ם וכן רש"י וכן תרגום יונתן בן עוזיאל על פרשת קרח חוט התכלת אינו יכול לעלות לשם לבן כלל (הוכחתי זאת במק"א, אבל דבר אחד בקצרה, שאם היה יכול לעלות לשם לבן אין לשיטת רש"י את המושג אין הלבן מעכב את התכלת כי תמיד יהיה לבן ותכלת), ולכן לפי זה יוצא רק שישה חוטי לבן ולפי הרמב"ם צריכים שבעה חוטי לבן, ודבר זה מעכב, כמו שנלמד מכך שאם החוט נקרע מעיקרו הציצית פסולה, וכל שכן שלכתחילה החסירו חוט. ואם כן כל הציצית פסולה ויוצא שהולך עם בגד ארבע כנפות בלי ציצית כלל. וממילא, פשוט שאין ראוי לנסות להחמיר בתכלת ולבטל, לפחות לרמב"ם, את כל מצוות ציצית.

ולפי התוס' במנחות לח ע"א (ד"ה התכלת) אי אפשר לומר כראב"ד והערוך, מצד הסברא מדוע שחוט התכלת יהיה פחות מחוטי הלבן אם שניהם נקראים ציצית ולכן סברא להשוותם. אבל אין זה קשה לרמב"ם כי התכלת שונה לחלוטין מהציצית והיא אינה כלל ציצית אלא רק חוט של כרך ממש.

ומה שכתב "שבפסקי הראשונים ז"ל, דעת הרמב"ם היא כמעט דעת יחיד – גם זה אינו. שכן כל ספרי הקבלה הולכים כדעת הרמב"ם (האר"י, שערי אורה, ספר הקנה, הרדב"ז, תולעת יעקב וכו') וכן רוב פרשני המקרא הולכים כרמב"ם (אונקלוס, ראב"ע, רלב"ג, אברבנאל) וכן ישנם פוסקים גדולים שאומרים כרמב"ם (רבינו פרחיה, הרמב"ן וכו') וכן פסקו אחרונים גדולים להלכה (האדמו"ר מראדזין וכן בעל המשכנות יעקב שנשאל הלכה למעשה).

ועוד, שאין זה נכון כלל ללכת בדרך זו, לראות כמה פוסקים כמו כל שיטה, אלא על ידי בירור הלכתי טהור יש לנסות להגיע לדעה שהיא היותר מסתברת מכלל המקורות שיש לנו, ההלכתיים, המדרשים וכן הקבליים.

ומה שכתב ש"חבל להסתכן בביטול מצוות עשה" – אכן חבל, ולכן אין לעשות, לא כשיטת הראב"ד וכל שכן שלא כתוס', כי לרמב"ם יש כאן חשש של בל תוסיף וכן חשש לביטול כלל מצוות הציצית.

ומה שכתב: "בוודאי אין חשש איסור לעושה כמו הראב"ד" – הא ליתא, כמפורש בתשובת הרמב"ם לחכמי לונל. ויש לומר איפכא – שאין חשש איסור לעושה כרמב"ם, כי אמנם יוצא שלא עשה תכלת בצורה מושלמת לשיטת הראב"ד והתוס' אבל לא החסיר לגמרי, שהרי לבן יכול לבוא במקום תכלת, וסוף סוף יש פה גם תכלת, וייתכן מאוד לומר שלא חסר כל כך הרבה. ועל כל פנים, ודאי יותר גרוע לחסר את כל הציצית מאשר לעשות אותה כשרה אך לא מושלמת.

● ומה שכתב "וזה פשוט וברור שלא ייתכן שיהא איסור בחוט שלם תכלת בזמן שזו הצורה הפשוטה שהיו עושין פקעת של חוטי תכלת שכולם צבועים (כמו שנראה מהגמ' עירובין צו ע"ב: "המוצא תכלת בשוק" וכו') – על נקודה זו שהיא לענ"ד העיקרית כבר ביארתי בפתיחת דברי.

● ועל דבריו כי "מהגמ' הנ"ל בעירובין... מוכח שלפעמים צבעו חוט שלם... ומכאן ראה שגם להרמב"ם ז"ל אפשר להטיל חוט שלם תכלת. אמנם לכאורה היה מקום לדחות, ולבאר שהיו חותכים את חוט התכלת וקושרים חצי חוט תכלת עם חצי חוט לבן, אבל נראה שאסור לעשות כן, שבזה מוסיף על מניין החוטים, שאף על פי שאפשר לקשור שני חוטים לעשותם אחד לפני עשיית הציצית, כל זה במין אחד, אבל תכלת ולבן שהם שני מינים נחשבים לעולם שני חוטים" – יש להשיב, כי אכן מוכח מהגמ' בעירובין שהיו עושים חוט של תכלת בלי לבן ואכן כך ההלכה. אלא שצריך לחבר את חוט התכלת לחוט הלבן כדי שבמניין החוטים שהוא שמונה, יהיה אחד מהם תכלת, כמו שהגמ' אומרת מספר פעמים. אבל אין זה מוכיח שמותר להטיל לרמב"ם חוט שלם, בפרט שהרמב"ם כתב לחכמי לונל במפורש שאסור!

ומה שכתב ש"בזה מוסיף על מניין החוטים – הרי מניין חוטי הציצית הוא שמונה חוטים, כפי שמוכח מהגמ' במנחות מב ע"א שם הגמ' מראה שלוש דרכים להגיע למניין שמונה חוטים. ולכן אין כאן שום הוספה על מספר החוטים שהרי סוף סוף יש לו שמונה חוטים כנצרך.

● ומה שכתב "וכל שכן שאסור לחבר שני חוטים לפי שיטת הראב"ד ז"ל ורובא דרובא של הראשונים ז"ל..." – הרי שהמעין בתוס' לח ע"א (ד"ה התכלת)

יראה שניתן לשיטתם להוסיף על מניין החוטים מארבעה כפולים ועד שמונה כפולים, וכמו שמוכח מהגמ' מב ע"א שרב אחא מדפתי רמי שמונה חוטים שהם שיתסר. ועוד, שכאמור, סוף סוף לא הוסיף על מניין שמונה חוטים שהוא המניין ולא ארבע חוטים.

ומה גם שהגמ' אומרת חוט של כרך עולה מן המניין, והרי סוף סוף זהו פשט הגמ'. אמנם לרש"י עושים שני חוטי תכלת, אבל הוא סובר שפשט הגמ' ב"חוט של כרך עולה מן המניין" כרמב"ם, שחוט התכלת צריך להיות אחד משמונת חוטים (כך הוא כותב במנחות לט ע"א ד"ה חוט של כרך).

ואף מדברי הגר"א, שמפרש דעת בית הלל על פי שיטת התוס', שהדרך היחידה להגיע לג' חוטי לבן וכן ג' חוטי תכלת לאחר הכפלה היא ע"י חוט שלם של לבן וחוט שלם של תכלת וחוט נוסף של תכלת עם חוט לבן ואח"כ לכפול, היוצא מכך שאף לתוס' יש מציאות כזו של חוט המורכב מלבן ותכלת!

וכן דברי הגאונים האומרים שכורכים גם עם התכלת וגם עם הלבן, אפשר להסביר זאת רק אם סוברים ש"חוט של כרך עולה מן המניין" הכוונה לחוט שיש בו גם תכלת וגם לבן, והוא עולה למניין ארבעה חוטים ואתו כורכים. וכך כותב להדיא בעל ספר הקנה (שחוט התכלת הוא אחד משמונה וכורכים גם עם הלבן וגם עם התכלת).

- ומה שכתב בסוגריים שגם "מפסיד בזה שמוסיף על מניין הקשרים" – פשוט שאין בכך בעיה, עיין משנה ברורה סי' יב ס"ק ז.
- ומה שכתב, שגם לפי המקובלים יוצאים ידי חובה בחוט שלם כמו הראב"ד – איני מבין מהיכן למד דבר זה? הרי מודגש הרבה בזוהר שהתכלת היא חוט אחד וכן שהיא כנגד מידת מלכות וכו', ואם למדו ופירשו המקובלים שהכוונה אחד מתוך שמונה כיצד ניתן לומר שיתירו שניים מתוך שמונה?

סוף דבר, לענ"ד אין בטענותיו הוכחה מספקת כדי שנפסוק לעשות כראב"ד, ולכן ראוי ועדיף לעשות כרמב"ם, הן מצד שלכך נוטה ההלכה וכך דעת הזוהר והמקובלים וכאשר יש מחלוקת בדברי הלכה הזוהר מכריע, והן מחמת החסרונות שיכולים להיווצר מהעושה כשאר השיטות.